

ตึก อาคาร แบบอาณานิคมในภาคอีสานของประเทศไทย THE BUILDING STYLE COLONIAL IN NORTHEAST OF THAILAND

ชวลิต อธิปัตย์กุล*

Chawalit Atipattayakul

สำนักศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Office of General Education, Udon Thani Rajabhat University

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้สรุปได้ว่ารูปแบบของงานตึก อาคาร แบบอาณานิคมมีรูปแบบเฉพาะคือ การทำซุ้มวงโค้งแบบมีเสารองรับระหว่างช่วงเสา การทำระเบียงเป็นช่องวงรีและสี่เหลี่ยม อีกทั้งการทำบานประตูหน้าต่างแบบยาวจากพื้นจรดงกตามรสนิยมของฝรั่งเศสส่วนที่รับจากสถาปนิกอิตาลีและอเมริกาก็มีอยู่บ้างคือที่โรงเรียนสตรีราชินูทิศจังหวัดอุดรธานีและศาลากลางหลังเก่า จังหวัดนครพนม ที่เหลือเป็นงานช่างญวนที่รับผ่านจากฝรั่งเศสเข้ามา

การก่อสร้างใช้เทคนิคผนังรับน้ำหนัก โดยแนวคิดและขบวนการการออกแบบส่วนใหญ่ผ่านจากฝีมือช่างญวน ถึงแม้ว่าอาคารสถานที่ราชการของไทยก็ล้วนเป็นงานช่างญวนทั้งหมด หลักฐานที่ปรากฏจึงได้เป็นข้อมูลในอีสานเกี่ยวกับการก่อสร้างก่อนถึง พ.ศ. 2500 นั้น พื้นที่ส่วนใหญ่ของอีสานมีการก่อสร้างตึก อาคารรวมถึงอุโบสถตามอย่างงานรูปแบบอาณานิคม ถึงแม้จะมีการประกาศใช้จากรัฐบาลให้มีรูปแบบสิ่งก่อสร้างตามอย่างเดียวกันทั่วประเทศ อาคารหลังแรกที่เก่าที่สุดในอีสานคือโบสถที่บ้านท่าแร่ จังหวัดสกลนคร ซึ่งถือเป็นต้นแบบในการก่อสร้างซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับนโยบายความศิวิไลซ์ ได้เริ่มขึ้นตั้งนั้นศาลากลางจังหวัดนครพนม จึงเป็นต้นตอแห่งความศิวิไลซ์ในอีสานแห่งแรกที่ทางราชการไทยมีส่วนข้องเกี่ยว

หลักฐานการปรากฏสิ่งก่อสร้างตัวแทนความเจริญทันสมัย จึงสอดคล้องกับรสนิยมของงาน ก่อสร้างแบบอาณานิคมที่ช่างญวนได้เป็นแรงงานหลักในการการก่อสร้าง ซึ่งมีความ

* ผู้ประสานงาน: ชวลิต อธิปัตย์กุล

อีเมล: chawalit_2513@hotmail.com

คุ้นชินมากกว่าคนอีสานเจ้าของพื้นที่ นโยบายดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยหลักผสมปะปนกับช่างฝีมือจึงทำให้การปรากฏอาคารแบบอาณานิคมได้เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ

คำสำคัญ: อาคาร, อาณานิคม

Abstract

Most of building styles are influenced by French architecture and constructed by Vietnamese builders. Identities of these colonial buildings are: 1) its arch is curved, and there are columns supported between the columns' range, 2) its balcony is oval and square in shape, and 3) its shutters are built to be high from floor to door casings. Besides French architecture, Italian colonial buildings at Satirachinuthit School in Udon Thani province and the former provincial hall in Nakhon Phanom province are still patently seen in this region.

Northeastern Thai colonial buildings were constructed by using bearing wall technique. They were also designed and built towards thoughts and ideas of Vietnamese builders. Various buildings of government sectors in Northeastern Thailand are explicit exemplars showing Vietnamese builders' proficiency in constructing colonial buildings. Discovery of this study leads to valuable evidence revealing patterns and styles of construction in Northeastern Thailand before 1957. In this period, the government had an announcement to have every architect and builder throughout Thailand use the same style of construction model designed by the government; however, most of buildings and Buddhist chapels found in this region were still in style of colonial buildings. The first oldest colonial building in Northeastern Thailand is of Ban Tha Rae Buddhist chapel in Sakon Nakhon province. This Buddhist chapel is a construction model built in the same period that the government's policy focusing on civilization development was promulgated. Consequently, the former Nakhon

Phanom provincial hall also represents the first model of Northeastern Thai civilization which Thai government was involved inevitably.

The existing evidence found through construction which civilization is implied shows construction of colonial buildings are popular among Vietnamese builders. These builders are main labors for construction because their skills are more proficient than those the local Northeastern Thai builders. This circumstance becomes a main factor influencing on the increasing numbers of Northeastern Thai colonial buildings as seen in nowadays. More importantly.

Keywords: Building, Coloni

บทนำ

ตั้งแต่ก่อนที่ชาติฝรั่งเศสจะมีอิทธิพลโดยเหนือลุ่มแม่น้ำโขงทางฝั่งขวา สิ่งก่อสร้างประเภทตึก อาคาร ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้เกิดขึ้นแล้วมีพัฒนาการก่อนการเข้ามาหรือเกิดขึ้นภายหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าวมา เอกสารทางด้านประวัติศาสตร์ไม่ได้มีการบันทึกแต่อย่างใด ซึ่งหลักฐานสิ่งก่อสร้างตึก อาคารแบบอาณานิคมปัจจุบันยังคงพบเห็นได้เป็นจำนวนมากตามบริเวณพื้นที่จังหวัดที่ติดกับแม่น้ำโขงเป็นหลัก อาคารแบบอาณานิคมไม่ได้ปรากฏเฉพาะพื้นที่ ริมฝั่งแม่น้ำโขง ในทำนองเดียวกันกลับพบในเขตพื้นที่ส่วนใน เช่น จังหวัดเลย อุดรธานี โยธธร ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี เช่นเดียวกันราวกับว่ารูปแบบจากฝรั่งเศสเข้ามาอิทธิพลทั่วทั้ง ภาคอีสานจนหมด หลักฐานที่กล่าวถึงยังไม่ได้มีการตรวจสอบแต่อย่างใด

ในการนี้เองจึงต้องมีการทบทวนศึกษาข้อมูลเฉพาะในส่วนของตึก และอาคารแบบอาณานิคมขึ้น นับตั้งแต่หลังที่เริ่มปรากฏจากหลักฐานเก่าสุดจนถึงหลังสุดท้าย ซึ่งพัฒนาการ การสืบทอดต่อเนื่องมีช่วงระยะเวลาที่ชัดเจนทั้งนี้คงไม่เกินพ.ศ. 2500 นำมาวิเคราะห์ร่วมกับหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์มีความเกี่ยวข้องขัดแย้งประการใด แนวทางการศึกษาจึงมุ่งเน้นประกอบไปด้วย การวิเคราะห์รูปแบบตึก อาคาร เฉพาะแบบอาณานิคม กล่าวคือ ตึก อาคาร ที่มีการประดับแบบซุ้มวงโค้งอาทิเช่นบริเวณด้านหน้า ด้านข้างหน้าต่าง ที่มีช่วงเวลาที่สำคัญๆ เกี่ยวข้องกับช่วงระยะแรกเริ่มจนถึงช่วงสิ้นสุดความนิยม ตั้งแต่แผนผัง ส่วนฐาน ส่วนกลาง และส่วนบนอีกทั้งลดทอนการประดับที่เป็นปัจจัยสำคัญๆในการเปลี่ยนแปลงพัฒนาสืบเนื่อง

จากแหล่งหนึ่งไปอีกแห่งเป็นต้น ในขณะที่ตรวจสอบรูปแบบศึกษาคู่ขนานไปกับเอกสารทางประวัติศาสตร์ เท่าที่เกี่ยวข้องในการศึกษา

ทั้งนี้จะทำให้ภาพลักษณ์ของตึก อาคารแบบอาณานิคมในภาคอีสานเด่นชัดขึ้น อันเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าศิลปกรรมในภาคอีสาน ประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศิลปะและที่สำคัญเป็นแรงกระตุ้นเปิดประเด็นองค์ความรู้ใหม่ในการศึกษาเรื่องศิลปกรรม และแนวทางอนุรักษ์พัฒนาวัฒนธรรมในอีสาน ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเชื่อมโยงไปยัง สาขาวิชาต่างๆ ที่ข้องเกี่ยวอย่าง มีประสิทธิภาพ อีกทั้งเพื่อพัฒนาประเทศให้ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุนลักษณะของรูปแบบตึก อาคารแบบอาณานิคมในภาคอีสาน ทั้งทางด้านเทคนิค แนวคิด และกระบวนการการออกแบบ วิเคราะห์รูปแบบเพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการ การสืบเนื่องของแต่ละยุคสมัยที่สะท้อนภาพความเป็นอยู่ของผู้คนตั้งแต่เริ่มต้นจากหลังที่พบ เก่าสุดถึง พ.ศ. 2500
2. เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญต่างๆ ที่มีผลต่อการสร้างตึก อาคารแบบอาณานิคม ที่มาของต้นแบบ พัฒนาการและการสืบเนื่อง วิเคราะห์กับหลักฐานทางประวัติศาสตร์อีสาน มีความขัดแย้งหรือเกี่ยวข้องกันประการใด
3. เพื่อแสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ศิลปะอีสานในอดีตที่เคยมีการสืบเนื่องทางงานช่าง เป็นแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาประเทศให้ยั่งยืนต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

เนื่องจากงานวิจัยเรื่องตึก อาคารแบบอาณานิคมในภาคอีสาน มีความจำเป็นต้อง ทบทวนขึ้นใหม่โดยเน้นเฉพาะพัฒนาการทางด้านรูปแบบ ปัจจัยสำคัญๆ ที่มีผลต่อการ ก่อสร้าง ซึ่งใช้เอกสารประวัติศาสตร์ การเมือง การศาสนา สังคมตลอดจนเศรษฐกิจและ แนวคิดตรวจสอบควบคู่กัน เพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ จึงมีขั้นตอนตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. ศึกษารวบรวมข้อมูล เอกสาร ผลงานการศึกษาค้นคว้า และตำราที่เกี่ยวข้องกับ ตึก อาคารแบบอาณานิคมในอีสานรวมทั้งที่มีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน รวมทั้งข้อมูลทางด้าน

ประวัติศาสตร์ สังคม การเมือง การศาสนา เศรษฐกิจและอื่นๆ ที่โยงใยกับช่วงระยะเวลาที่เริ่มปรากฏของลัทธิธรรมชาตินี้ถึง พ.ศ. 2500

2. ภาคสนาม ออกสำรวจภายหลังจากการศึกษาข้อมูลที่ปรากฏจาก อาคารแบบอาณานิคมในช่วงเวลาต่างกันรวมถึงที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศกันเคียงกันกับรูปแบบตึก อาคารแบบอาณานิคมในอีสาน รังวัด บันทึกภาพ จัดทำแผนผัง เขียนรูปด้าน ตลอดจนองค์ประกอบที่สำคัญๆ ในแต่ละแห่งเพื่อนำมาอธิบายในส่วนของรูปแบบและพัฒนาการโดยประมวลจากการลงภาคสนาม

3. ประมวลข้อมูลจากงานภาคสนามและเอกสารทางประวัติศาสตร์ร่วมกันโดยอยู่ในขอบเขตของประวัติศาสตร์ความเป็นมา แผนผัง ลักษณะทางสถาปัตยกรรม ส่วนฐานส่วนตัวอาคาร ส่วนบัน และส่วนประดับตกแต่งลวดลาย ตลอดจนที่มา แหล่งบันดาลใจ การสืบทอด การสืบเนื่อง และแนวคิด เป็นต้น

4. สังเคราะห์ สรุปอภิปรายผล วิเคราะห์เกี่ยวกับรูปแบบตึก อาคารแบบอาณานิคมพัฒนาการที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ ศึกษาเปรียบเทียบถึงแหล่งที่มาเพื่อมุ่งผลให้เห็นถึงพัฒนาการการสืบเนื่อง แนวคิด ปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อเนื่องอย่างชัดเจน สรุปภาพรวมทั้งหมดของตึก อาคารแบบอาณานิคมในอีสานและที่เกี่ยวข้องรวมถึงภายในประเทศและต่างประเทศ

กลุ่มตัวอย่าง

เลือกศึกษาเฉพาะตึก อาคารแบบอาณานิคม ที่พบในอีสาน และพื้นที่จังหวัดใกล้เคียงและรวมถึงจังหวัดต่างๆ ในประเทศไทย ส่วนต่างประเทศโดยเฉพาะลาวอีกทั้งประเทศเวียดนามและกัมพูชา ที่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าทางใดทางหนึ่งเพื่อให้ข้อมูลหลักฐานชัดเจน ทางด้านเอกสารประวัติศาสตร์เลือกศึกษาเฉพาะจากเอกสารตำนาน พงศาวดารบันทึก หนังสือสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับการเข้ามาของชุมชนในพื้นที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภาคอีสานรวมถึงจังหวัดต่างๆ ในประเทศและต่างประเทศที่มีเหตุการณ์เชื่อมโยงสัมพันธ์กันในปัจจุบันสำคัญๆและจำเป็น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

กล้องถ่ายภาพ คอมพิวเตอร์ เครื่องนำทาง

บทวิเคราะห์

1. ตึก อาคารแบบชั้นเดียว

กลุ่มตัวอย่างของตึก อาคารในภาคอีสานที่สร้างขึ้นในรูปแบบชั้นเดียวนั้น ได้มีความแตกต่างในเรื่องของผังแปลนแตกต่างกันออกไปอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งผังดังกล่าวประกอบไปด้วยผังแบบเน้นมุขหน้า ผังแบบมีมุขหัวท้าย และผังสี่เหลี่ยมผืนผ้าและด้านเท่า ซึ่งจะได้อธิบายผังแบบตาม ลำดับดังต่อไปนี้

1.1 ผังแบบเน้นมุขหน้า การก่อสร้างในแบบที่ทำมุขยื่นออกมาทางด้านหน้า บริเวณจุดตรงกลางของแปลนขนาดทั้งหมด ซึ่งอาจใช้เป็นทางเข้าบริเวณตรงกลาง หรือไม่ทางด้านข้างของมุขก็มีอีกทั้งทำเป็นมุขยื่นไม่มี ทางเข้ารวมเป็นอีกหนึ่งรูปแบบของผังในรูปแบบนี้ ผังแบบเน้นมุขหน้าส่วนใหญ่เป็นตึกของส่วนงาน ราชการ เช่นที่ว่าการ ศาลากลาง จำนวน 3 หลัง และโรงเรียน จำนวน 2 แห่ง ล้วนมีช่วงอายุสมัยสร้างแตกต่างกันไป ทั้งนี้จะใช้เพดานการกำหนดอายุที่เก่าสุดภายในกลุ่มไล่เรียงเพื่อให้เห็นภาพของงานก่อสร้างของงานแบบอาณานิคมในผังแบบเน้นมุขหน้า

1.2 ผังแบบมีมุขหัวท้าย หมายถึงผังแปลนแบบมีส่วนพื้นที่ใช้งานขยายเพิ่มขึ้นยื่นออกไปจากผังสี่เหลี่ยม ซึ่งมีเพียง 1 หลังเท่านั้น

1.3 ผังสี่เหลี่ยมแบบผืนผ้าและด้านเท่า ผังแปลนในรูปแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า พบด้วยกัน 2 หลัง ทั้งหมดเป็นอาคารเรียนในสถานศึกษา ซึ่งมีช่วงเวลาในการก่อสร้างที่ห่างกันออกไป ส่วนผังแปลนสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบ่งเป็นมัสซิงและห้องแถวพาณิชย์ อาคารที่สร้างในแบบผังแปลนชั้นเดียวส่วนใหญ่แล้วจะเป็นสถานที่ราชการโดยเฉพาะ ได้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลเป็นผู้จัดสร้าง และอาคารเรียน ส่วนที่เหลือเป็นการก่อสร้างเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมและอยู่อาศัย เหล่านี้ไม่ข้องเกี่ยวกับทางรัฐบาลหรือราชการดังที่กล่าวมาแล้ว ถึงแม้ว่าช่วงอายุในการก่อสร้างจะมีช่วงเวลาต่างกัน แต่ด้วยรูปแบบสมัยนิยมจากอดีตทำให้การก่อสร้างตามแบบอย่างอาคารฝรั่งหรือแบบอาณานิคมยังคงได้รับกระแส จนกระทั่งเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามเข้ามาบริหารประเทศ แนวคิดชาตินิยมจึงได้ปรับเปลี่ยนโดยสนับสนุนนโยบายที่ทางการได้ออกมาเพื่อกำหนดใช้ ทำให้อาคารส่วนราชการมีรูปแบบที่คล้ายกัน เช่นศาลากลาง คือตัวอย่างได้เป็นอย่างดี

ดังนั้นสิ่งก่อสร้างประเภทตึก อาคารแบบอาณานิคมจึงเป็นอีกช่วงพัฒนาการงานสถาปัตยกรรมสำคัญในภาคอีสานได้อีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นอีกเรื่องราวที่หล่อหลอมความเป็น

อีสานที่ทางรัฐบาล ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องอย่างเห็นได้ชัด ก่อนหน้านั้นอีสานยังไม่ได้รับการเหลียวแลแต่อย่างใด จนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ 6 ภาคอีสานจึงได้เป็นส่วนหนึ่งของการปกครองของประเทศไทยอย่างจริงจัง บริบทของงานก่อสร้างจึงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า อาคารแบบอาณานิคมในภาคอีสานเป็นการนำเข้ามาจากต้นแบบคือประเทศฝรั่งเศส โดยผ่านงานช่างฝีมือคนเวียดนามหรือญวน ที่ได้รับเอาวัฒนธรรมศาสนาที่ได้เข้ามาเผยแพร่ จนเป็นสาเหตุให้เกิดการเคลื่อนย้ายงานศิลปกรรมโดยเฉพาะ สถาปัตยกรรมรูปแบบใหม่เข้ามาในภาคอีสานนั่นเอง

2. ตึก อาคารแบบสองชั้น

สิ่งก่อสร้างแบบอาณานิคม ที่สร้างเป็นอาคาร 2 ชั้น ก็มีให้เห็นในภาคอีสานและได้มีจำนวนที่มากกว่าการสร้างเป็นตึกชั้นเดียว แยกออกเป็นผังต่างๆ ได้ดังนี้ 1. ผังแบบเน้นมุขทางด้านหน้า 2. ผังแบบมีมุขหัวท้าย 3. ผังแบบรูปตัวยู (U) และ 4. ผังสี่เหลี่ยม ซึ่งยังสามารถแยกย่อยออกได้อีก 6 รูปแบบ ดังนี้ 1) ห้องแถว 2) จวนผู้ว่าราชการ 3) โรงเรียน 4) ที่ว่าการ 5) บ้านพัก และ 6) โบสถ์

3. ตึกอาคารสถานที่ราชการล้วนเกี่ยวข้องกับทางรัฐบาลไทย

ภายหลังจากรัชกาลที่ 6 ทรงจัดระบบการปกครองขึ้นใหม่ในประเทศไทย เป็นมณฑลซึ่งในภาคอีสานก็อยู่ภายใต้การจัดการดังกล่าว หน่วยงานราชการจึงถูกก่อตั้งขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ศาลากลาง ศาล และที่ว่าการ ล้วนอยู่ในพระราชประสงค์ดังกล่าวมา

ในภาคอีสานมีตึก อาคารที่ถูกสร้างเป็นที่ว่าราชการต่างดังนี้ ในจังหวัดนครพนมพบด้วยกัน 4 หลังหนองคาย 3 หลัง และอุบลราชธานี 1 หลัง ที่นครพนมมีอายุเก่าสุดคือศาลาว่าการหลังเก่า ซึ่งสร้างในปี พ.ศ. 2458 โดยการว่าจ้างช่างญวนเป็นผู้ก่อสร้าง ซึ่งมีต้นแบบจากอาคารศาลาว่าการจังหวัดเชียงราย หลังที่ 2 คือศาลหลังเก่าที่สร้างใน พ.ศ. 2460 ต่อด้วยที่อำเภอหว้านใหญ่ ปัจจุบันขึ้นกับจังหวัดมุกดาหาร สร้าง พ.ศ. 2470 และหลังสุดท้ายที่อำเภอท่าอุเทนที่สร้างไม่เกิน พ.ศ. 2470 ด้านจังหวัดหนองคาย ได้แก่ ศาลากลางอำเภอโพนพิสัย ในสมัยที่ยังขึ้นกับจังหวัดหนองคาย สร้างในปี พ.ศ. 2467 หลังที่ 2 คือศาลากลางจังหวัดหนองคาย สร้างเมื่อ พ.ศ. 2472 และศาลากลางใน ปี พ.ศ. 2493 ตามลำดับ และที่อุบลราชธานี คือ ศาลากลางที่สร้างในปี พ.ศ. 2461 ต่างจากที่จังหวัดเลย สร้างในปี พ.ศ. 2476

พระราชประสงค์ของพระเจ้าอู๋จื่อเหว่ รัชกาลที่ 5 เพื่อให้ประเทศไทยเป็นเมืองที่ทันสมัยเหมือนกับชาติตะวันตก ศิวิไลซ์ จึงได้รับสืบสานพระราชปณิธานโดยรัชกาลที่ 6 พระองค์ทรงมีการขยายหน่วยงานราชการเพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการบริหารงานให้มีความคล่องตัวและรวดเร็ว ดังนั้นภาคอีสานโดยเฉพาะจังหวัดนครพนม ซึ่งถือเป็นเมืองที่มีความสำคัญในเรื่องของการเป็นเส้นทางของเหตุการณ์กรณีพิพาท และการอพยพของคนเวียดนามและลาว เพื่อให้มีความศิวิไลซ์ทั่วทั้งประเทศ อาคารแบบอาณานิคมจึงเป็นงานศิลปกรรมที่สะท้อนถึงความเจริญได้เป็นอย่างดี ดังนั้น จังหวัดนครพนม และจังหวัดอุบลราชธานี จึงมีการปรากฏงานศิลปกรรมแบบ อาณานิคมที่มีอายุเก่าแก่เป็นลำดับต้นๆ ของภาคอีสาน สถาปนิกผู้รับผิดชอบได้เบื้องพระยุคลบาทประจำราชสำนัก ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวเมืองตูลิน ประเทศอิตาลี และคณะสถาปนิก (สมชาติ จิงสิริ อารักษ์, 2553, หน้า 286) มีชื่อเสียงเรียงนามว่ามาริโอ ตามานโย ผลงานประจักษ์ชัดตั้งแต่นั้นในสมัยรัชกาลที่ 5 มาก่อนหน้าแล้ว อาทิ พระที่นั่งอนันตสมาคม ดังนั้นภายใต้สัญญาว่าจ้างจึงทำให้มีผลงานการออกแบบร่วมสมัยสืบต่อมาจนถึงรัชกาลที่ 6

กล่าวโดยสรุปอาคารสถานที่ราชการในภาคอีสานล้วนมีความข้องเกี่ยวกับราชสำนัก ส่วนกลางทั้งหมดซึ่งอยู่ภายใต้นโยบายศิวิไลซ์ จึงทำให้เกิดงานก่อสร้างแบบอาณานิคมที่เป็นที่นิยม อย่างมากแสดงถึงความเจริญในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ก่อนที่จะเริ่มหมดความนิยมลงในสมัยรัชกาลที่ 7 ซึ่งอาคารส่วนราชการล้วนเป็นงานที่มีแบบมาตรฐานเฉพาะที่สร้างร่วมกันมาก่อนหน้านั้นแล้วภายในประเทศ แต่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับงานศิลปกรรมของสถาปนิกชาวอิตาลีนามมาริโอ ตามานโย แต่อย่างไร หากแต่เป็นคนเวียดนามที่รับจ้างก่อสร้างผ่านการว่าจ้างจากราชการไทยในภาคอีสาน ภายใต้ต้องการให้เห็นถึงความเป็นเมืองศิวิไลซ์ทั่วทั้งประเทศจากพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ 6 นั่นเอง

4. ตึกห้องแถวส่วนใหญ่ คือสิ่งก่อสร้างจากการส่งผ่านแบบอาณานิคมในอีสาน

ตึกแถว ห้องแถวที่กรุงเทพฯ ได้เริ่มต้นขึ้นแล้วเมื่อครั้งสมัยรัชกาลที่ 5 โดยสร้างเรียงรายตามถนนสายสำคัญ อาทิ เส้นนางเลิง เส้นถนนบ้านหม้อ เส้นถนนท่ามหาชาติถนนท่าพระจันทร์ เพื่อให้แสดงถึงความเป็นเมืองศิวิไลซ์ ของยุคนั้นนั้น โดยการว่าจ้างช่างจากชาติยุโรปให้เข้ามารับราชการ ตามรายละเอียดต่างกันไปที่สัญญาได้ระบุไว้ ในภาคอีสานงานก่อสร้างอาคารพาณิชย์แบบห้องแถวนั้น พบที่ชุมชนบ้านสิงห์ท่า จังหวัดยโสธร ถนนในเมืองและที่อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย จังหวัดเลย จังหวัดนครพนม ห้องแถวหลังมิสซัง

ที่ทำแร่ จังหวัดสกลนคร ห้องแถวจังหวัดศรีสะเกษ อาคารบนถนนโพธิ์ศรีอำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี และฝั่งอำเภวารินชำราบและอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งแต่ละแห่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เริ่มที่ตึกห้องแถวมีอายุเก่าสุด คือ พ.ศ. 2468 บริเวณตลาดเก่า เรียกกันคุ้นเคยว่า ตึกขุนอำไพ หรืออำไพพาณิชย์ (อินทร์ นาคสีหราช) สร้างเป็นที่พักอาศัยในสมัยนั้น (ป้ายประกาศ สัมพันธ์ด้านหน้าตึก) แท้จริงแล้วห้องแถวคูหานี้ ไม่ได้เน้นการประดับตกแต่งแบบนิยมการประดับด้วยซุ้มวงโค้งอย่างแบบที่มีฐานรองรับ ทว่าที่นี่ทำเป็นซุ้มวงโค้งแบบไม่เต็มครึ่งวงโค้งคล้ายแบบหุกระเช้า ในส่วนทางเข้าคูหาตั้ง 6 ซุ้ม ภายในพื้นที่วงโค้งประดับด้วยลวดลายฉลุไม้ตามอย่างที่เคยนิยมมาแล้วในตึกแถวจากกรุงเทพฯ เช่นที่ถนนนางเลิ้ง และที่แพรงบูรพา งานประดับตกแต่งลายพรรณพฤกษา ประเภทใบอะแควนดัสในก้านชด ก้อยู่ในข้อจำกัดตามรูปแบบจากกรุงเทพฯ เช่นกัน ด้วยความเป็นแบบอาณานิคมประตุนหน้าต่างมักจะประดับด้วยซุ้มวงโค้ง ให้เห็นชัดเจน จึงอาจกล่าวได้ว่าห้องแถวหลังนี้อาจได้รับรูปแบบจากกรุงเทพฯ มากกว่าที่จะได้รับจากแบบอาณานิคมฝรั่งเศส ที่กำลังแพร่หลายในอีสานของช่วงมิตเวลานั้น

ตึกห้องแถวแห่งที่ 2 คือ อาคารด้านหลังโบสถ์มิสซังคริสตัง เมืองท่าแร่จังหวัดสกลนคร เป็นอาคาร 5 คูหา 4 คูหา สลับกันไปในแต่ละตึก รวมได้ 19 คูหา ทั้งนี้ไม่รวมอาคารหลังที่ปล่อยทิ้งร้างจากการเกิดเพลิงไหม้ โดยภาพรวมเริ่มสร้างในปี พ.ศ. 2475-2476 ภายหลังจากการอพยพเข้ามาของกลุ่มคนเวียดนาม เพื่อใช้เป็นที่พักอาศัยโดยมีแบบอย่างงานก่อสร้างตามแบบอาณานิคม ผสมกับลวดลายคติความเชื่อดั้งเดิมที่คนเวียดนามได้รับผ่านมาจากจีนเมื่อครั้งอดีต จีนเคยเข้ามามีอิทธิพลเหนืออิทธิพลของเวียดนามก่อนจะมีการปลดปล่อยไม่ขึ้นกับจีน (ขวลิต อธิปัตยกุล, 2556, หน้า 36) ช่วงเวลาของงานก่อสร้างสอดคล้องกับช่วงมิติระยะที่ 2 ของคนเวียดนามเข้ามา สู่ภาคอีสาน กลุ่มดังกล่าวได้นำรูปแบบวิธีการประดับตกแต่งตามความเชื่อที่รับผ่านมาจากจีน นำมาประดับไว้บนตัวอาคารตึกห้องแถวและรวมถึงสิ่งก่อสร้างด้วยฝีมือช่างญวนก็เช่นเดียวกัน ได้มีการประดับตกแต่งเกิดขึ้นในช่วงนี้ จึงเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนที่มีต่อรูปแบบการก่อสร้าง ดังนั้นงานก่อสร้างของตัวอาคารจึงกล่าวได้ว่ารับรูปแบบมาจากฝรั่งเศส กล่าวคือ งานประดับของซุ้มวงโค้งแบบมีเสารองรับซุ้มวงโค้งแบบ 4 เสา ล้วนปรากฏมาก่อนหน้านั้นแล้วที่เมืองสะหวันนะเขตฝั่งตรงข้ามกับนครพนมในอดีต ปัจจุบันตรงกับจังหวัดมุกดาหาร แต่ด้วยจุดสำคัญที่คนเวียดนามหนี

ภัยเข้ามาคือที่ทำอุเทน จังหวัดนครพนม แล้วจึงถูกนำไปไว้ที่ท่าแร่ด้วยการนำของบาทหลวงชาวฝรั่งเศส จึงทำให้เชื่อได้ว่าอย่างน้อยที่สุดรูปแบบงานก่อสร้างอาคารแบบห้องแถวที่ทำแร่เป็นรูปแบบจากฝรั่งเศสและใช้ช่างคนญวนหรือเวียดนามเป็นผู้ก่อสร้าง

ห้องแถวร้างใกล้กับโบสถ์หนองแสง จังหวัดนครพนม เป็นรสนิยมตามอย่างที่พบได้ในประเทศเวียดนามและที่ใกล้กับจังหวัดนครพนมคือสะพานนาครี ล้วนปรากฏงานก่อสร้างแบบห้องแถวแบบอาณานิคม โดยมีการดัดแปลงใช้ประตูปแบบฝรั่งเศสเป็นบานเพี้ยมแทนแบบบานพับ ส่วนทางด้านงานการตกแต่งยังคงรสนิยมทั่วไปของงานช่างญวนที่นิยมสร้างงานตึกอาคารแบบอาณานิคมรวมถึงห้องแถวแบบชั้นเดียวที่อยู่ข้างทางติดริมแม่น้ำโขง ส่วนเสาและวงโค้งทางด้านข้างของช่องทางเดินที่บ่งถึงความเป็นงานแบบอาณานิคม ส่วนใหญ่แล้วมักจะไม่มีมีการประดับตกแต่งแต่อย่างใดสะท้อนให้เห็นถึงการก่อสร้างที่ยุศสมัยนั้นความนิยมการก่ออิฐถือปูนเป็นสิ่งที่แปลกใหม่สอดคล้องกับทางราชการต้องการให้ความเป็นศิวิไลซ์ทั่วทั้งประเทศ แนวคิดดังกล่าวอาจส่งผลต่อการก่อสร้างเหล่านี้ก็ได้ และในปัจจุบันอาคารที่เป็นห้องแถวที่สร้างด้วยไม้ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ก็ล้วนถูกรื้อทุบแทนก่อสร้างอาคารสูงที่ทันสมัยในปัจจุบัน

5. อาคารเรียนกับรูปแบบเฉพาะร่วมในอีสาน

ปัจจุบันอาคารเรียนที่สร้างตามแบบอย่างอาณานิคมเหลืออยู่ด้วยกันรวม 4 หลังไล่ตาม อายุตั้งแต่ที่โรงเรียนสุนทรวิจิตร จังหวัดนครพนม สร้าง พ.ศ. 2460 โรงเรียนมุกดาฬย จังหวัดมุกดาหาร พ.ศ. 2461 โรงเรียนท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม พ.ศ. 2465 และตึกอาคารเรียนหลังเก่าสตรีราชินูทิศ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี สร้างพ.ศ. 2468 ไม่รวมโรงเรียนอาเวมารีอา จังหวัดอุบลที่สร้าง พ.ศ. 2488 ปัจจุบันสร้างทับพื้นที่เดิมเป็นตึกหลังใหม่

อาคารเรียนโรงเรียนสุนทรวิจิตร จังหวัดนครพนมถูกวางอยู่ในฝั่งตามทางยาวคล้ายกับศาลากลาง ที่เป็นแบบมาตรฐาน ทว่าทั้งนี้รูปแบบการตกแต่งกับบ่งถึงงานช่างตามอย่างฝรั่งเศส คือการใช้บานประตูปแบบเต็มพื้นที่ทางความสูง โดยช่างฝีมือคนเวียดนามเป็นผู้ก่อสร้าง วงโค้งรัศมีแบบครึ่งวงกลมเป็นรูปแบบเฉพาะร่วมที่สามารถพบได้ทั่วไปตามเมืองริมฝั่งแม่น้ำโขงทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาว

สำหรับทางด้านอาคารเรียนมุกดาฬย ปัจจุบันเป็นจังหวัดมุกดาหาร มีรูปแบบการตกแต่งตามอย่างงานช่างจากแบบอย่างฝรั่งเศสอีกเช่นเคยตั้งแต่รูปัดในพื้นที่วงโค้งบานประตูตามความยาวจากพื้นจรดงกบด้านบน ส่วนหลังถัดมาคือที่โรงเรียนท่าอุเทนที่มี

การแบ่งพื้นที่ใช้งานออกเป็นสัดส่วนภายใต้ผังสี่เหลี่ยมเกือบคล้ายรูปตัวยู (U) ถึงแม้ว่าจะเป็นอาคารเรียนในภาคอีสานของประเทศไทย แต่ในความเป็นจริงแล้วอาคารหลังนี้มีกลิ่นอายรสนิยมของงานอาณานิคมแบบฝรั่งเศสที่ยังคงแสดงออกให้เห็นได้อย่างชัดเจน รวมถึงงานก่อสร้างก็ล้วนอยู่ภายใต้ของกลุ่มช่างเวียดนามหรือช่างญวนที่เป็นกำลังหลักในการก่อสร้างรูปแบบของงานเหล่านี้ได้ไปปรากฏอยู่ตามอุโบสถหรือสิมญวนที่เรียกขานกันรวมอยู่ด้วย

หลังสุดท้ายโรงเรียนสตรีราชินูทิศ จังหวัดอุดรธานี ปัจจุบันเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์เมืองอุดรธานี สร้างตามแบบของกระทรวงธรรมการ เพียงแห่งเดียวในภาคอีสานก็ว่าได้ (หจจดหมายเหตุ) ดังนั้นจึงเป็นอาคารเรียนขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดาอาคารเรียนแบบอาณานิคมในภาคอีสาน ด้วยใช้แบบจากส่วนกลางจึงทำให้มีข้อสังเกตถึงความเป็นงานช่างที่ผ่านการออกแบบโดยสถาปนิกชาว อิตาลี ซึ่งสามารถดูได้จากลูกกรงที่พนักกระเปาะเป็นแบบคล้ายแจกัน สามารถพบได้ในอาคารราชการต่างๆ ในกรุงเทพฯ จากทั้งหมดที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าอาคารเรียนแบบอาณานิคมล้วนถูกสร้างในโรงเรียนที่มีความเก่าแก่ ก่อนที่จะมีการขยายการศึกษาทั่วทั้งประเทศ รวมถึงภาคอีสานนับจาก รัชกาลที่ 6 จากนั้นสืบไป

6. นครพนมคือแหล่งใหญ่ของงานก่อสร้างแบบอาณานิคม

ย้อนหลังกลับไปในคราวสมัยรัชกาลที่ 5 มีคนเวียดนามบางกลุ่มได้เข้ามายังจังหวัดนครพนมแล้ว พระองค์ทรงจัดให้อยู่ในเขตบ้านหนองแสง อำเภอเมืองนครพนมซึ่งมีบาทหลวง เผยแพร่ศาสนาอยู่ก่อนหน้านั้นแล้วในปี พ.ศ. 2428 (สุจิตต์ จันทรสาขา, 2545: 107) ประจวบกับที่คนเวียดนามเข้ารีตจากเวียดนามได้เข้ามาอยู่อาศัยรวมอยู่ในโบสถ์คริสต์ที่ได้จัดสรรพื้นที่ให้ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของงานก่อสร้างโดยฝีมือช่างญวนผ่านงานต้นแบบจากฝรั่งเศส ที่เป็นผู้ออกแบบและควบคุมการก่อสร้างรวมอีกด้วย อนึ่งโบสถ์ที่บ้านหนองแสงสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2455 ก่อน 3 ปี หลังจากนั้นจึงได้มีการสร้างตึกของทางราชการไทยเกิดขึ้น นั่นก็คืออาคารศาลว่าการหลังเก่าที่เอาแบบมาจากจังหวัดเชียงใหม่และจวนผู้ว่าในปีเดียวกัน

ด้วยเหตุที่พบอาคารแบบอาณานิคมในจำนวนที่มากที่สุดในภาคอีสาน สะท้อนถึงความนิยมในการสนองนโยบายความศิวิไลซ์ อีกทั้งตลอดจนเป็นเมืองที่มีช่างฝีมืออาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จึงไม่ใช่เรื่องแปลกใจแต่อย่างที่จะพบงานก่อสร้างแบบอาณานิคมในจังหวัดนครพนม ทั้งนี้ยังไม่รวมกุฏิ อาคารเรียนในวัด สิมหรืออุโบสถที่กระจายไปทั่วทั้งจังหวัดนครพนมในช่วงมิตีเวลาดังกล่าวอีกด้วย จึงเป็นสาเหตุที่กล่าวได้ว่าจังหวัดนครพนมคือ

แหล่งใหญ่ของงานก่อสร้างที่เป็นต้นแบบให้กับงานก่อสร้างแบบอาณานิคมสืบต่อไปในภาคอีสานนับแต่จากนั้นเป็นต้นมา

7. อาคาร 2 ชั้น แบบมีมุขหน้า คืองานก่อสร้างรูปแบบเฉพาะร่วมในจังหวัดนครพนม

ในบรรดางานก่อสร้างที่มีความคล้ายกันมากที่สุดเห็นจะได้แก่ การก่อสร้างตึกแบบ 2 ชั้น มีมุขหน้ายื่น โดยเฉพาะในเขตจังหวัดนครพนม ซึ่งมีการทำตามอย่างจากแหล่งที่มาของต้นแบบเดียวกัน ทั้งหมดรวมแล้วได้ 8 หลัง ซึ่งหลังแรกสร้างในปี พ.ศ. 2464 เป็นกุฏิภายในวัดศรีเทพประดิษฐ์ อำเภอเมือง เป็นแบบมีมุขหน้ายื่นทำซุ้มวงโค้งด้านล่างกับด้านบนให้แตกต่างกัน กล่าวคือด้านล่างเป็นการทำวงโค้งต่อเนื่องกัน 3 วง มีการทำพนักเจาะเป็นรูปวงรีทางตั้งแบบยืดสูงกว่าปกติที่เคยปรากฏพบ เหนือวงโค้งทำเป็นหินสลักยอดวงโค้ง ส่วนด้านบนถึงแม้ว่าจะทำเป็นซุ้มวงโค้งเรียงต่อกัน 3 วงก็จริงแต่มีการทำเป็นเสาหลอกครึ่งระหว่างซุ้มในแต่ละซุ้ม ซึ่งซุ้มวงโค้งด้านล่างใช้ฐานรองรับวงโค้งในฐานบัวเดียวกัน

ศาลาว่าการอำเภอห้วยน้ำใหญ่ อดีตเคยเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดนครพนม ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดมุกดาหาร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2470 เป็นงานช่างฝีมือช่างญวนโดยผ่านการก่อสร้างตามอย่าง อาคารแบบอาณานิยมฝั่งตรงกันข้าม คือเมืองสะพานนะเขต อย่างชัดเจน ซึ่งสามารถพบรูปแบบการก่อสร้างซุ้มวงโค้งกึ่งดี โดยเฉพาะแบบที่มีเสารองรับวงโค้งภายในพื้นที่ระหว่างช่วงเสา เป็นหลักฐานแสดงถึงความเป็นรสนิยมโดยเฉพาะงานช่างจากฝั่งประเทศลาวได้ดีและชัดเจนที่สุด ถึงแม้ว่าจะมีการประดับรูปครุฑเพื่อแสดงถึงความเป็นพระราชอาณาจักรไทย แต่รูปประติมากรรมดังกล่าว ได้แสดงถึงรสนิยมช่างญวนให้เห็นอย่างชัดเจน กล่าวคือสัดส่วนของครุฑมักจะผิดรูปสัดส่วนจากต้นแบบ อาทิ ตัวสั้น ศีรษะใหญ่โตกว่าที่ควร เป็นต้น

งานก่อสร้างอาคารแบบอาณานิคมอีก 3 หลังที่ไม่ทราบช่วงอายุเวลาในการสร้างได้เริ่มที่อาคารหอสมุดโชติ-เสนาะจิตร สุวรรณโพธิ์ศรี ที่วัดมหาธาตุ อำเภอเมือง มีการทำวงโค้งประดับเรียงกันตามอย่างหอสมุดหลังเก่า และกุฏิที่วัดศรีเทพประดิษฐ์ ที่ต่างกันคือส่วนบนที่ทำกรอบหน้าต่างเป็นสี่เหลี่ยมมีเส้นคิ้วบัวล้อมรอบ เหนือกรอบหน้าต่างมีการทำกันสาดอีกชั้นหนึ่ง พิจารณาจากการก่อสร้างแล้วทำให้เชื่อได้ว่าเป็นงานรุ่นหลัง พ.ศ. 2480 รูปแบบการทำกรอบหน้าต่างส่วนใหญ่แล้วจะพบในภาคกลาง มาก่อนหน้านั้นแล้วส่วนในอีสานพบเฉพาะที่จังหวัดหนองคาย ทำให้อธิบายได้ว่างานกรอบหน้าต่างประดับเส้นคิ้วบัวนั้นเป็นความนิยมที่ใช้ในการประดับตึกสำหรับที่เป็นบ้านพักมากกว่า ดังนั้นอาจเป็นไปได้ว่า

ผู้ก่อสร้างอาจนำเข้ามาหรือนำเสนอในการสร้างเพื่อให้ทันสมัยย่อมเป็นไปได้เช่นกัน ยกเว้นว่าอาคารหลังนี้จะสร้างก่อนก็สามารถเป็นไปได้เช่นเดียวกัน

หลังที่ 2 คืออาคารที่วัดศรีเทพประดิษฐ์อีกหนึ่งหลัง ที่มีการก่อสร้างประดับตามในแบบการเรียงซุ้มวงโค้ง 3 วงเรียงกันในชั้นล่าง ส่วนชั้นบนทำเป็นการประดับแบบมีเสารองรับวงโค้งในบริเวณของช่วงเสา ทั้งด้านบนและด้านล่างอีกด้วย ดังนั้นอาคารหลังนี้จึงเป็นงานที่มีอายุอย่างช้าสุดไม่เกิน พ.ศ. 2500 ส่วนหลังสุดท้ายที่อำเภอนาแก มีการประดับซุ้มวงโค้ง 3 วงเรียงต่อกันตามแบบศาลาทางหลังเก่า ทำให้สามารถกำหนดช่วงอายุของอาคารหลังนี้ได้ว่าน่าจะสร้างในช่วง พ.ศ. 2470 เป็นอย่างช้าสุด

8. ที่อำเภอท่าแร่ ต้นแบบงานก่อสร้างแบบอาณานิคมกับการถ่ายทอดกลุ่มรูปแบบเฉพาะร่วม

บ้านท่าแร่ ตั้งอยู่ติดริมฝั่งหนองหานจังหวัดสกลนครทางทิศเหนือ บนถนนนิตโย ย้อนกลับไปเมื่อครั้งสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2405 มีเวียดนามอพยพเข้ามายังภาคอีสานจำนวนรวมได้ 133 คน โปรดให้ที่ทำกินในนครพนมและสกลนคร (ผสุติ จันทรวิมล, 2541: 32) ระยะเวลา รวม 20 ปี ประชากรชาวเวียดนามได้เพิ่มขึ้นในภาคอีสานโดยเฉพาะสกลนครแล้วด้วยกัน 288 คน ที่ลี้ภัยทางการเมืองจากการกรีดกันเข้ารีตและจากภัยเข้ายึดครองของฝรั่งเศส และการอพยพมายังสกลนครที่บ้านท่าแร่ไม่มีที่ท่าว่าจะหยุดแต่อย่างใด (ผสุติ จันทรวิมล, 2541: 295) เมื่อการอพยพเริ่มเพิ่มจำนวนมากขึ้นทำให้บาทหลวงของคริสตังชาวฝรั่งเศสได้เข้ามายังพื้นที่อีสาน นับแต่นี้เป็นต้นไป ด้วยภารกิจที่ต้องเผยแพร่และดูแลศาสนิกชนชาวคริสตังที่ลี้ภัยในปี พ.ศ.2428 โดยครั้งแรกที่บ้านทุ่งกะแห้ว อุบล แล้วขยายมาที่เขมราฐ มุกดาหาร ที่บ้านสองคอน นครพนม ที่หนองแสง และสกลนคร ที่บ้านท่าแร่ (สุจิตต์ จันทรสาขา, 2545: 107)

สาเหตุที่ทำให้คนเวียดนามลี้ภัยเข้ามายังจังหวัดนครพนมเป็นหลักนั้น เป็นด้วยสาเหตุของเส้นทางสะดวกต่อการเดินทาง กล่าวคือมีการอพยพมาทางเมืองลาวกาวหรือลาวบัว เข้ามาทางด่านดิงยะเหลา เมืองเซโปน ซึ่งเคยเป็นเป็นเขตแดนของนครพนม มุกดาหาร เขมราฐในสมัยนั้น ส่วนที่สวามีภักดีจัดให้ตั้งบ้านเรือนริมโขง มุกดาหาร นครพนม สกลนคร ส่วนที่เข้ารีตศาสนาคริสต์ให้อยู่ที่หนองแสงนครพนม และที่บ้านท่าแร่ จังหวัดสกลนคร ส่วนเฉพาะเวียดนามที่นครพนมกลุ่มที่อยู่ที่บ้านโพนบก บ้านหนองจอก บ้านนาคูเมือง จังหวัดนครพนม ได้รับแต่งตั้งเป็นนายกองญวน ในปี พ.ศ. 2431 (สุจิตต์ จันทรสาขา,

2545: 107) จะเห็นได้ว่าการอพยพ ถิ่นจากเวียดนามโดยเฉพาะจากเมืองเว้จะเป็นเส้นทางตรงข้ามเขาในประเทศลาว แล้วค่อยถึงภาคอีสานของไทย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าที่บ้านท่าแร่ จึงมีความสำคัญไม่แพ้ทางจังหวัดนครพนมแต่อย่างใด ในเรื่องของการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนเวียดนามในภาคอีสาน

ย้อนกลับมาที่จุดเริ่มต้นของงานก่อสร้างแบบอาณานิคมที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในภาคอีสาน หรือเป็นแห่งแรกที่มีการก่อสร้างอาคารแบบอาณานิคมเกิดขึ้นแล้วก็ได้ มีสซังท่าแร่ คืองานก่อสร้างรุ่นแรกของบาทหลวงชาวฝรั่งเศสที่มาเผยแพร่ศาสนาและดูแลคนเวียดนามเข้ารีตที่เข้ามาอาศัยอยู่ที่บ้านท่าแร่ก่อนหน้าที่จะมีโบสถ์หลังนี้ กล่าวคือ มีสซังโบสถ์หลังดังกล่าวสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2444 โดยอาศัยวัสดุบานพับ ลูกบิด และกลอนประตูสั่งตรงมาจากประเทศฝรั่งเศส (ขวลิต อธิปัตย์กุล, 2556: 90) กล่าวโดยสรุปมีสซังท่าแร่ คืองานก่อสร้างหลังแรกของภาคอีสานที่แสดงถึงรสนิยมงาน ก่อสร้างตามแบบอย่างอาณานิคมโดยเจ้าอาณานิคม แต่ต้องขออนุญาตในการก่อสร้างจากราชการไทย ซึ่งตรงจุดนี้เองได้ขยายการสืบทอดต่อเนื่องของงานช่างไปทั่วภาคอีสาน โดยเฉพาะก่อนทางราชการไทยจะเข้ามาก่อสร้างอาคารแบบอาณานิคมในส่วนราชการ รวม 14 ปีให้หลัง ดังนั้นงานก่อสร้างมีสซังจึงถือว่าเป็นต้นแบบให้กับงานก่อสร้างที่ส่งผลต่องานการสร้างแบบอาณานิคมได้เริ่มต้นขึ้นก่อนที่จะได้รับความนิยม โดยเฉพาะลิ่มหรืออุโบสถในภาคอีสานซึ่งมีการสร้างต่อเนื่องสืบทอดจนหมดความนิยมลงเมื่อทางการศาสนาได้เข้ามาดูแลการสร้างวัดนั่นเอง

อนึ่งก่อนหน้านั้นอุโบสถในจังหวัดนครพนมที่สร้างตามแบบอาณานิคม มักพบที่ใช้แลงเป็นวัสดุหลัก จึงถือได้ว่าการใช้วัสดุดังกล่าวเป็นงานเชิงช่างเฉพาะร่วมของกลุ่มคนเวียดนามในจังหวัดสกลนครก็ว่าได้

9. ช่างญวน แรงงานสำคัญในภาคอีสานกับการก่อสร้างแบบอาณานิคม

เมื่อคนเวียดนามเข้ามาตั้งรกรากไม่ว่าจะเป็นจังหวัดนครพนม สกลนครก็ดี ผู้คนเหล่านี้ได้ถูกใช้ให้เป็นแรงงานในการก่อสร้างโบสถ์คริสต์ในพื้นที่ที่ตนได้อาศัย การมีส่วนร่วมในการก่อสร้างของคนเวียดนามเชื่อได้ว่าไม่มากนักน้อยย่อมมีการซึมซับหรือเข้าใจในการทำงานก่ออิฐฉาบปูน หรือไม่ก็อาจมีพื้นฐานมาก่อนหน้านั้นแล้วตั้งแต่ครั้งอดีตในคราวที่สร้างพระราชวังเว้ ประชาชนเกือบแสนคนของเวียดนามได้มีส่วนช่วยในงานฝีมือสร้างพระราชวัง พ.ศ. 2375 โดยได้รับการช่วยเหลือจากฝรั่งเศสในการออกแบบ ทว่าภายหลังฝรั่งเศสได้กลับเข้ามายึดครองอีกครั้งใน ปี พ.ศ. 2427 (ขวลิต อธิปัตย์กุล, 2556: 42) ช่วงระยะเวลา 69 ปี

ภายหลังจากสร้างพระราชวัง อย่างน้อยช่างฝีมือที่เคยร่วมงานบางคนอาจเป็นผู้อพยพเข้ามาในภาคอีสานก็อาจเป็นไปได้เช่นกัน ความคุ้นชินกับเทคนิค วัสดุก่อสร้างที่สั่งตรงมาจากฝรั่งเศสจึงเป็นเรื่องปกติวิสัยของคนเวียดนามที่มีต่อฝรั่งเศส แต่ท้ายที่สุดกลับได้รับความเจ็บปวดจากการกระทำดังกล่าวของนักล่าอาณานิคม

ดังนั้นแรงงานฝีมือช่างญวนตอบโจทย์เพื่อสนองรับนโยบาย ศิวิไลซ์ของสมัยรัชกาลที่ 6 ได้เป็นอย่างดี ถือได้ว่าเป็นงานศิลปกรรมรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในภาคอีสาน ต่อจากเมื่อเก่าก่อนนิยมสร้างสิมหรืออุโบสถแบบมีเครื่องไม้ รวงผึ้ง และลายแกะสลักประดับ หรือกระทั่งทางารได้ออกแบบมาตรฐานในการสร้างศาสนสถานก็ดี ทว่าทางภาคอีสานยังคงมีการสร้างแบบอาณานิคมผ่านฝีมือช่างญวน จนถึง พ.ศ. 2522 จึงได้หมดความนิยมลงไป รายละเอียดสามารถอ่านเพิ่มเติมได้จาก ขวลิขิต อธิปัตยกุล เรื่องสิมญวนในอีสาน

10. ตึกแบบอาณานิยมแบบไม่มีการประดับด้วยซุ้มวงโค้ง คือที่พักสำหรับข้าราชการ

ตึก แบบฝรั่งที่ไม่มีการประดับด้วยซุ้มวงโค้งในอีสาน มีอยู่ด้วยกัน 3 หลัง ซึ่งทุกหลังคือที่พักในสถานที่ราชการ หรือที่เรียกกันว่าบ้านพักข้าราชการไม่กี่เป็นตึกสาธารณูปโภคจากการตั้งข้อสังเกตพบว่าสิ่งก่อสร้างเหล่านี้ไม่มีงานประดับของซุ้มวงโค้งแต่อย่างใด ตรวจสอบเปรียบเทียบกับงานจากภาคกลางโดยเฉพาะในเขตพระนครแล้ว ส่วนใหญ่งานตึกเหล่านี้ถูกสร้างในส่วนของอาคารของหน่วยงานราชการเช่นเดียวกัน อาทิ ตึกกรมศิลปากร เขตพระนคร ดูได้จากการประดับ กรอบหน้าต่างแบบมีเส้นคิ้วลวดบัวโดยรอบ ส่วนใหญ่มักจะมีกันสาดเหนือกรอบหน้าต่าง และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือลายพื้นเรียง ที่เว้นช่วงระยะห่างเท่าๆ กัน เสมอ

ในสมัยรัชกาลที่ 5 และ 6 ตึกเหล่านี้ยังคงได้รับความนิยมในการสร้างเป็นจำนวนมากเมื่อเทียบกับตึกของกระทรวงต่างๆ อาคารส่วนราชการ อาคารสาธารณูปโภค อาคารห้องแถว จนถึงสมัยรัชกาลที่ 7 ก็ยังคงมีบ้างให้เห็น ดังนั้นงานก่อสร้างตึกในรูปแบบที่ไม่มีการประดับด้วยซุ้มวงโค้งในภาคอีสาน ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นบ้านพักและอาคารสาธารณูปโภคตามอย่างจากส่วนกลางกรุงเทพฯ ตึก อาคารทั้ง 3 หลังได้แก่ บ้านพักหลังโรงพยาบาล จังหวัดหนองคาย สร้างปี พ.ศ. 2476 อาคารในสาธารณะสุข จังหวัดอุดรธานี น่าจะมีอายุในการสร้างตั้งแต่ พ.ศ. 2492 และหลังสุดท้ายคือบ้านพักของกรมศุลกากร จังหวัดหนองคาย เป็นต้น

11. บริบทของการสะท้อนจากสิ่งก่อสร้างแบบอาณานิคมในอีสาน

สิ่งก่อสร้างแบบอาณานิคมมีจุดเริ่มต้นเมื่อมีการสร้างโบสถ์ที่บ้านท่าแร่ อำเภอมืองหนองหาน จังหวัดสกลนคร เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ด้วยพระองค์ทรงจัดสรรที่อยู่ให้กับคนเวียดนามที่อพยพลี้ภัยข้ามฝั่งมาอยู่ในภาคอีสานตามเส้นทางจากเมืองเว้ผ่านด่านลาวบาวมาถึงเซโปนก่อนข้ามแม่น้ำโขงในจังหวัดนครพนม จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงมีเมตตาต่อประชาชนเพื่อนบ้านที่ซึ่งเดือดร้อนมาพึ่งร่มโพธิ์ร่มไทรในแผ่นดิน ถึงแม้ว่าการพิพาทดินแดนประเทศลาวจากการเข้ารุกรานของฝรั่งเศสใน ปี พ.ศ. 2436 พระองค์ยังทรงให้การดูแลคนเวียดนามเฉกเช่นเดิม ล่วงเข้าสู่ พ.ศ. 2444 สิ่งก่อสร้างแบบอาณานิคมได้บังเกิดขึ้น โดยผ่านการร้องขออนุญาตในการสร้างโบสถ์ มีสชงตั้งที่กล่าวมาข้างต้น ด้วยเหตุที่บาทหลวงชาวฝรั่งเศสได้เข้าไปช่วยเหลือกับกลุ่มคนเวียดนามที่เข้ามาอาศัยอยู่ก่อนหน้านี้แล้ว

การบริหารบ้านเมืองไม่ได้ส่งผลหรือมีผลต่อการก่อสร้างแบบอาคารเพื่อแสดงความรู้สึกในอีสานแต่อย่างใด แต่เป็นผลจากในอดีตที่เริ่มมีการประกาศใช้ในสมัยรัชกาลที่ 6 หรือแม้กระทั่งบาดแผลที่เจ็บช้ำจากการพิพาทดินแดนอาจมีความสะเทือนใจไม่มากนักน้อยต่อการแสดงออกดังกล่าวก็ได้

สรุป

1. คุณลักษณะของรูปแบบตึก อาคารแบบอาณานิคมในภาคอีสาน

ตึก อาคารแบบอาณานิคมในภาคอีสาน มีคุณลักษณะที่ต่างออกไปจากส่วนกลางกรุงเทพฯ อย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะช่างสถาปนิกที่ออกแบบในกรุงเทพฯ ไม่มีสถาปนิกชาวฝรั่งเศส ซึ่งต่างจากอีสาน ที่คนฝรั่งเศสเป็นผู้ออกแบบ และควบคุมการก่อสร้างรวมด้วย

ระเบียบที่เฉพาะเป็นข้อสี่เหลี่ยมทางตั้ง และรูปวงรีทางตั้ง เป็นรูปแบบเฉพาะร่วมที่แสดงได้อย่างชัดเจนมากที่สุดว่าเป็นงานช่างของภาคอีสาน บานประตู บานหน้าต่างยาวตั้งแต่พื้นจรดวกบดานบนตามความสูง ช่องแสงในบริเวณพื้นที่ของวงโค้งมักจะประดับช่องแสงรูปพัด การก่ออาบไม่ละเอียดปราณีต สุดท้ายคือการทำวงโค้งสามวงโค้งต่อเนื่องกันโดยมีเสารองรับในส่วนของวงโค้ง

2. เทคนิค

งานก่อสร้างส่วนใหญ่ของตึก อาคารแบบอาณานิคมมีทั้งแบบ 1 ชั้น และ 2 ชั้น โดยการอาศัยโครงสร้างของผนังและคานรับน้ำหนักตามปกติโดยทั่วไปของการสร้างอาคาร

ส่วนใหญ่เทคนิคการก่อขุมวงโค้งที่พบในภาคอีสานมีเทคนิคการก่อแบบช่องโค้งเสี้ยววงกลม ที่ส่วนโค้งเกิดจากรัศมีที่มีจุดศูนย์กลางต่ำกว่าฐานรับโค้ง การก่อเทคนิคช่องวงโค้งอีกแบบคือ การก่อแบบครึ่งวงกลม ช่องโค้งที่มีรัศมีอยู่บนจุดกึ่งกลางของเส้นฐานโค้ง

3. แนวคิด

การก่อสร้างตึกอาคารแบบอาณานิคมในภาคอีสาน เดิมที่เกิดจากที่บาทหลวงได้เข้ามาเผยแผ่คริสต์ศาสนาแล้วจึงขออนุญาตสร้างโบสถ์คริสต์ขึ้นที่บ้านท่าแร่ ตามแบบธรรมเนียมของฝรั่งเศส ทว่าในส่วนของหน่วยงานราชการไทย ได้สร้างขึ้นเพื่อสนองนโยบายความเป็นเมืองศิวิไลซ์ เพื่อให้ทันสมัยทัดเทียมกับนานอารยธรรมในต่างประเทศ เพื่อให้คนอีสานรู้จักความศิวิไลซ์ จึงเลือกแบบศาลากลางจังหวัดเชียงรายเป็นตัวแทนของความทันสมัยเพื่อให้คนในพื้นที่รับรู้สิ่งนี้ที่เขาเรียกกันว่าความเป็นศิวิไลซ์

4. กระบวนการการออกแบบ

การออกแบบหากเป็นของภาคอีสานมักจะมีแบบมาตรฐานที่ได้ออกแบบเอาไว้ใช้กันทั่วทั้งประเทศ โดยสถาปนิกประจำราชสำนักได้เป็นผู้ออกแบบเอาไว้เพื่อง่ายต่อการหยิบนำไปใช้ได้ ส่วนด้านอาคารที่สร้างในภาคอีสานส่วนใหญ่จะเป็นการสร้างตามอย่างงานก่อสร้างแบบอาณานิคมที่อยู่ฝั่งประเทศลาว โดยเฉพาะที่เมืองสหัสวันนะเขต ที่เชื่อว่าเป็นแหล่งต้นแบบในการก่อสร้างให้กับภาคอีสานของไทยไม่มากนัก

ช่างฉนวนจะเป็นผู้ออกแบบจากนั้นจะทำการควบคุมโดยมีชาวบ้านเป็นลูกมือการก่ออิฐฉาบปูนคือขบวนการหลังจากที่ได้ขึ้นโครงสร้างทั้งหมด และขั้นตอนสุดท้ายได้แก่การเก็บรายละเอียด หากมีลวดลายการประดับก็สามารถปั้นสอดใส่ได้ตามขนาดที่เริ่มเก็บรายละเอียดของปูน

5. พัฒนาการการสืบเนื่องของแต่ละยุคสมัยที่สะท้อนภาพความเป็นอยู่ของผู้คน ตั้งแต่เริ่มต้นจากหลังที่พบเก่าสุดถึง พ.ศ. 2500

ยุคปลายในสมัยรัชกาลที่ 4 จังหวัดนครพนมยังคงเป็นเมืองในมณฑลขนาดเล็ก มีชาวบ้านอาศัยอยู่ไม่กี่หลังคาเรือน จนกระทั่ง พ.ศ. 2405 คนเวียดนามจำนวน 133 คนได้เข้ามาตั้งพื้นที่จังหวัดนครพนมและสกลนคร ราชสำนักจัดพื้นที่ทำกินให้กับกลุ่มคนเหล่านี้ จนกระทั่ง พ.ศ. 2425 มีคนเวียดนามอาศัยอยู่ในจังหวัดสกลนครเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก รวมกับกลุ่มแรกที่เข้ามาก่อนหน้านี้ อย่างไรก็ตามบาทหลวงได้เข้ามาในปี พ.ศ. 2428 ในรัชกาลที่ 5 บาทหลวงเริ่มเข้ามาในอีสานครั้งแรกที่บ้านทุ่งกะแห้ว อุบล แล้วขยายมาที่เขมราฐ มุกดาหาร

(สองคอน) นครพนม (หนองแสง) สกลนคร (ท่าแร่) โดยมีญวนหนีจากการปกครองฝรั่งเศส เข้ามาเป็นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ด้วยชาวบ้านในพื้นที่นั้นไม่ได้ให้ความสนใจต่อการนับถือคริสต์ ศาสนามากเท่าไหร่นั่นเอง

เข้าสู่ยุคกลางเกิดการพิพาทดินแดนกับฝรั่งเศสทำให้ไทยเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ในปี พ.ศ. 2436 ฝรั่งเศสมีอิทธิพลเหนือกัมพูชา เวียดนาม และลาว จึงทำให้ไม่เกรงกลัวต่อประเทศไทยด้วยสามารถกำหนดข้อสัญญาที่สร้างขึ้นให้เป็นประโยชน์กับตนเองให้มากที่สุด ล่วงเข้าสู่ พ.ศ. 2444 ยุคปลายของรัชสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ขอให้มีการพระบรมราชานุญาตสร้างโบสถ์ขึ้นที่บ้านท่าแร่ จังหวัดสกลนคร โดยขอใช้ศิลาแลงที่อยู่บนเกาะกลางหนองหาน อันเป็นซากโบราณสถานของขอมโบราณเพื่อนำมาสร้างโบสถ์หลังดังกล่าว ทว่าทางราชการไทยไม่อนุญาตด้วยเป็นการทำลายความเชื่อ ความศรัทธาของผู้คนในชุมชนที่กราบไหว้บูชา บาทหลวงจึงหันกลับไปเอาวัสดุบางอย่างจากจังหวัดนครพนม ปี พ.ศ.2447 ได้มีการสร้างโบสถ์ที่บ้านคำเก็ม ในจังหวัดนครพนม จากการนำของมิสซังชาวฝรั่งเศสขึ้นอีกหนึ่งแห่ง เมื่ออีก 8 ปี ให้หลัง คือ พ.ศ. 2455 ได้มีการสร้างโบสถ์ขึ้นอีกหนึ่งที่ อาสนบ้านหนองแสง จังหวัดนครพนมโดยมีแบบอย่างจากศิลปะโกธิคเกิดขึ้นตามลำดับ

เมื่อเข้าสู่สมัยรัชกาลที่ 6 พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์เจริญรอยตามพระราชปณิธาน ของเสด็จพระราชบิดาในการทำเมืองไทยให้มีความศิวิไลซ์ ผลจากนโยบายดังกล่าว จึงทำให้เกิดการก่อสร้างตึกอาคารแบบอาณานิคมเพื่อแสดงความเป็นอารยะทัดเทียมกับชาติตะวันตก ซึ่งทางฝั่งปากแม่น้ำโขงตึกอาคารเหล่านี้ได้ปรากฏตามท่าเรือของเมืองต่างๆ ของลาวโดยมีฝรั่งเศสเป็น ผู้ก่อสร้างในภาคอีสานส่วนใหญ่เป็นงานก่อสร้างตึกอาคารในส่วนอง ราชการ บ้านพักและโรงเรียนเป็นหลัก จะเห็นได้ว่างานก่อสร้างตึกอาคาร เป็นสิ่งแปลกใหม่ ในอีสาน ด้วยคนพื้นถิ่นไม่นิยมสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยด้วยการก่ออิฐถือปูน จึงสะท้อนถึง ความแตกต่างได้เป็นอย่างดี

ย่างเข้าสู่สมัยรัชกาลที่ 7 ยังคงมีการก่อสร้างตึกอาคารแบบอาณานิคมในอีสานอยู่ รวมแล้ว 4 หลัง ส่วนใหญ่เป็นการสร้างตามจังหวัดที่อยู่ริมฝั่งได้ขยายออกไปตามแนวตลิ่งแม่น้ำโขง โดยเฉพาะ จังหวัดหนองคาย ทว่าภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ภาคอีสานยังคงมีการสร้างตึก อาคารแบบอาณานิคมอยู่ด้วยกัน 8 หลัง แสดงให้เห็นถึงความนิยม ในการก่อสร้าง อีกทั้งตลอดจนสะท้อนถึงนโยบายการสร้างอีสานให้เป็นส่วนหนึ่งของความ ศิวิไลซ์ยังคงสืบทอดอยู่ และที่สำคัญช่วงระยะเวลาของรัชสมัยของพระองค์ท่านสั้นมาก จึงยัง

ไม่สามารถกำหนดหรือบ่งอะไรในการบริหารบ้านเมืองเท่าที่ควร รัชสมัยในรัชการที่ 8 ยังพบการก่อสร้างตึกอาคารแบบอาณานิคมเล็กน้อย เช่นเคย จนกระทั่งในสมัยรัชการที่ 9 หลังสุดท้ายของการก่อสร้างแบบอาณานิคมได้สิ้นสุดลงคือที่โบสถ์พระแม่คนกลาง จังหวัดบุรีรัมย์ ก่อนหน้ายังมีการก่อสร้างส่วนใหญ่เป็นกุฏิอาคาร 2 ชั้น ภายในวัด บริบทดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าแม้ว่าทางราชการได้ออกแบบสิ่งก่อสร้างที่แสดงถึงความเป็นไทยก็จริง แต่บางสิ่งที่คุ้นชินของชาวบ้านไม่สามารถลบเลือนความเชื่อได้แต่อย่างใด

6. ปัจจัยสำคัญต่างๆ ที่มีผลต่อการสร้างตึก อาคารแบบอาณานิคม

ประเด็นที่สร้างตามกรอบนโยบายความศิวิไลซ์ของประเทศไทย จึงทำให้เงื่อนไขในการก่อสร้างได้ส่งผลต่อการก่อสร้างแบบอาณานิคมในอีสานเกิดขึ้น ตามอย่างเมืองกรุงนั่นเอง ดังนั้นอาคารสถานที่ราชการ อาทิ ศาลว่าการ ศาล จวนผู้ว่าราชการ ล้วนถูกสร้างตามการออกแบบที่ทันสมัยในขณะเวลานั้นได้เป็นอย่างดี อีกทั้งโรงเรียนก็อยู่ภายในใต้แผนพัฒนาการศึกษาให้ศิวิไลซ์ อาคารเรียนไม่ว่าจะเป็นที่โรงเรียนประจำอำเภอ หรือภายในวัดก็ดี ได้รับการตอบรับของความนิยมแบบอาณานิคมเช่นกัน ถึงแม้ว่าเมื่อครั้งเก่าก่อนในภาคอีสานจะไม่ใช่เป็นวัตถุประสงค์ก็ตามแต่ เมื่อครั้งสิ่งก่อสร้างรูปแบบสมัยใหม่เข้ามา จึงทำให้ภาคอีสานได้ปรับเปลี่ยนตามที่ทางรัฐบาลได้ประกาศใช้ได้เป็นอย่างดี

7. ที่มาของต้นแบบ

ถ้าหากได้มาจากส่วนกลางราชการไทย จะมีที่มาของต้นแบบจากการออกแบบโดยสถาปนิกชาวอิตาลี และอเมริกา เป็นหลัก อาทิ ศาลว่าการ ศาล ส่วนงานก่อสร้างที่ไม่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานราชการไทย ส่วนใหญ่มีที่มาจากประเทศฝรั่งเศส ผ่านทางช่างเวียดนาม ซึ่งสามารถ พบได้ทั้งในเวียดนาม กัมพูชาและประเทศลาว ที่สร้างขึ้นก่อนในภาคอีสานของประเทศไทย

8 พัฒนาการและการสืบเนื่อง

ส่วนใหญ่แล้วการก่อสร้างตึกอาคารแบบอาณานิคมในอีสาน ถึงแม้ว่าจะมีจุดเริ่มต้นในระยะแรกภายใต้รูปแบบของโบสถ์ในคริสตศาสนาก็จริง ทว่ารูปแบบทั้ง 3 หลัง หากได้มีการพัฒนาการและการสืบเนื่องกันแต่อย่างใดไม่ ซึ่งแท้จริงแล้วการบ่งถึงงานก่อสร้างที่แสดงการก่อชุมวงโค้งทั้งทางด้านหน้าหรือด้านข้างก็ดี ส่วนประตูหน้าต่างก็ดี เหล่านี้ได้ถูกรวมให้เป็นสัญลักษณ์ถึงความเป็นอาณานิคม ซึ่งยังไม่รวมการก่ออิฐถือปูนเข้าไปอีก ดังนั้นเฉพาะพัฒนาการและการสืบเนื่องในอาคารประเภทโบสถ์ของอาณานิคมไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกันแต่

ประการใด ด้วยรูปแบบที่แตกต่างกันจึงอาจเป็นไปได้ว่าด้วยการพัฒนาการของงานก่อสร้างประเภทนี้ได้มีมาก่อนหน้าที่จะเข้ามาปลูกสร้างในภาคอีสาน จึงอาจเป็นเงื่อนไขในการเลือกเอาแบบอย่างจากที่ใดที่หนึ่งมาสร้างเป็นต้นแบบ ก็ได้ ด้วยเหตุที่ชาติฝรั่งเศสมีพัฒนาการการสืบเนื่องมามากกว่านั่นเอง

9. หลักฐานทางประวัติศาสตร์อีสานมีความขัดแย้งหรือเกี่ยวข้องกันประการใด

ถึงแม้ว่าหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์อีสานมักจะกล่าวถึงช่วงเวลาของยุคก่อนประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะบ้านเชียง ต่อด้วยวัฒนธรรมเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามา เรียกกันตามอย่างว่าทวารวดีอีสาน โดยร่วมสมัยกับทวารวดีที่ภาคกลาง จากนั้นกล่าวถึงวัฒนธรรมขอมหรือเขมรที่เข้ามามีบทบาทต่อภูมิภาคนี้ ล่วงเข้าสู่สมัยล้านช้างพื้นที่ภาคอีสานถูกกล่าวถึงในเรื่องของวัฒนธรรมมากขึ้น คล้ายทำนองสามารถจับต้องได้

เข้าสู่สมัยกรุงเทพฯ ยังคงมีเหตุการณ์สำคัญอย่างต่อเนื่องในประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 3 ล่วงมาจนถึงรัชกาลที่ 5 ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมักจะรับรู้เรื่องราวของอีสานในกรณี ที่เกิดการพิพาทดินแดนกับฝรั่งเศสเป็นส่วนใหญ่ และในรัชกาลที่ 6 เปลี่ยนการบริหารให้เป็นจังหวัด นั่นคือประวัติศาสตร์โดยทั่วไป ทว่าส่วนน้อยที่จะได้รับรู้ถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นมีผลพวงกระทบมากมาย ต่อการบริหารประเทศ ดังนั้นสิ่งก่อสร้างเหล่านี้จึงจัดให้เป็นหลักฐานทางด้านศิลปกรรมงานก่อสร้างที่สนับสนุนประวัติศาสตร์ให้เด่นชัดชัดขึ้น โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ในพื้นที่อีสานนั่นเอง

อย่างน้อยที่สุดในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีกลุ่มคนต่างด้าวเข้ามาในอีสานแล้ว โดยมีหลักฐานระบุเอาไว้อย่างชัดเจน ถึงรัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงจัดที่ทำกินให้กับบุคคลเหล่านี้ให้อยู่เป็นสัดส่วน ก่อนที่จะมีกรณีพิพาทดินแดน หากยังลึกลงไปอาจเป็นชนวนที่ทำให้ฝรั่งเศสใช้เป็นข้ออ้างในการเข้ายึดครองภาคอีสานก็เป็นได้ ด้วยก่อนหน้านั้นอีสานไม่ได้รับความสำคัญหรือสนใจมากแต่อย่างใด ต่อเมื่อเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ทำให้พื้นที่ที่มีความชัดเจนมากขึ้นโดยเฉพาะจังหวัดนครพนม

10. ประวัติศาสตร์ศิลปะอีสานในอดีตที่เคยมีการสืบเนื่องทางงานช่าง

หากกล่าวถึงเฉพาะงานประวัติศาสตร์ศิลปะประเภทการก่อสร้างงานแบบอาณานิคม ก็ย่อมถือได้ว่าเป็นงานประวัติศาสตร์ศิลปะในอีกที่เริ่มต้นขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นไปนั่นถือได้ว่ามีความชัดเจนและสามารถศึกษาตรวจสอบได้มากกว่าในสมัยเริ่มวัฒนธรรมกรุงเทพฯ เฉพาะจากการศึกษาครั้งนี้ทำให้ช่วงเวลาสมัยรัชกาลที่ 5 จึงเป็นช่วงเวลาที่สำคัญ

สำหรับงานสถาปัตยกรรมอย่างชัดเจนจับต้องได้ จนถึงการเปลี่ยนแปลงใน พ.ศ.2483 เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ปรับเปลี่ยนนโยบายใหม่ ทว่าภาคอีสานหาได้ปรับเปลี่ยนตามนโยบายเสียทีเดียวทั้งหมดไม่ กลับใช้เป็นโครงสร้างรูปแบบ ที่สามารถอยู่ร่วมปะปนกันได้ อย่างลงตัว ถือเป็นงานประวัติศาสตร์ศิลป์ได้อีกช่วงหนึ่ง

11. แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาประเทศให้ยั่งยืนต่อไป

สำหรับแนวทางการอนุรักษ์นั้น ขอให้ดูแลรักษาอย่างจริงจัง อาจด้วยการทำเป็นสถานที่สำหรับศึกษาเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ หรือห้องสมุด ฯลฯ ย่อมทำให้อาคารมีประโยชน์มากกว่าที่จะให้ปล่อยทิ้งร้าง เมื่อมีการเผยแพร่ย่อมมีผู้สนใจศึกษา ดังนั้นการสร้างรายได้จากการจัดการย่อมสะท้อน ให้เห็นถึงความยั่งยืนได้โดยไม่ขัดสน งบประมาณที่บางครั้งต้องรอจากฝ่ายรัฐ เชื่อว่าหากมีการจัดทำเพื่อแสดงถึงความสำคัญหรืออย่างใดอย่างหนึ่งกับอาคารเก่าเหล่านี้ ย่อมส่งผลกระทบที่ดีต่อสังคมในพื้นที่ และอาจต่อยอดกระทบถึงระดับประเทศก็เป็นได้

ทั้งนี้ทั้งนั้นต้องหาคคุณค่าของอาคารแต่ละหลังให้ได้ เพื่อแสดงถึงความโดดเด่น ซึ่งงานศึกษาเรื่องนี้สามารถเป็นส่วนหนึ่งในการเสนอแนวทางเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาประเทศได้อย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีโดยผ่านความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติประจำปีงบประมาณ 2559

เอกสารอ้างอิง

ชลิต อธิปัตย์กุล. (2556). **สิมณวนในอีสาน**. อุดรธานี: เต้า-โล.

Atipattayakul, C. (2013). **Vietnamese Influenced Ordination Halls in Northeast Siam**. Udon Thani: Tao-Lo. (in Thai)

ผลูดี จันทวิมล. (2541). **เวียดนามในไทย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Chandavimol, P. (1998). **The Vietnamese in Thailand**. Bangkok: Thammasat University. (in Thai)

สมชาติ จีงสิริอารักษ์. (2553). **สถาปัตยกรรมแบบตะวันตกในสยาม สมัยรัชกาลที่ 4-พ.ศ.**

2480. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป.

Jungsiriaruk, S. (2010). **Western Architecture in Siam, Rama 4 period – 1937.**

Bangkok: Amarin Printing Group. (in Thai)

สุจิตต์ จันทร์สาขา. (2545). **ญวน (เวียดนาม) อพยพ.** ศิลปะวัฒนธรรม 23, 7 พฤษภาคม.

[www.http://dondaniele.blogspot.com/2015/04](http://dondaniele.blogspot.com/2015/04)

Chantaraskha, S. (2002). **Annamese (Vietnamese) Migration.** Arts and Culture

23, 7 May. [www.http://dondaniele.blogspot.com/2015/04](http://dondaniele.blogspot.com/2015/04). (in Thai)